

Dr. Somogyi Gábor

kúriai bíró

Az emberkereskedelem értelmezésével kapcsolatos bírói gyakorlat

Bevezetés

2020. évre a Kúria elnöke a joggyakorlat-elemzés egyik tárgyköréeként az emberkereskedelem értelmezésével kapcsolatos bírói gyakorlatot határozta meg. Az emberkereskedelem a Btk. Különös Részben meghatározott törvényi tényállás, ami mögött azonban az egész világra kiterjedő társadalmi jelenség húzódik meg. Az emberkereskedelem, elsősorban a nő- és a gyermekkereskedelem az 1990-es évek óta az egyik legaggasztóbb jelenség a világban. Az emberkereskedelem a világ harmadik legnagyobb és leggyorsabb ütemben növekvő bűnözői iparága. Emberek millióit tartják rabszolgakörülmények között gyárakban, farmokon, otthonokban. Az utazás egyre gyorsabbá és egyszerűbbé válása, valamint az olyan új technológiák, mint az internet egyre szélesebb körű elterjedése következtében az emberkereskedelem egyre nagyobb méreteket ölt, a 21. század első éveiben az egyik leggyakrabban felmerülő témakörre vált az emberi jogok területén¹.

Ehhez képest az emberkereskedelem bűncselekménye önálló törvényi tényállásként 1999. március 1. napjától része a magyar jogrendszernek, ami azonban nem jelenti azt, hogy az ide tartozó cselekmények többségében más címen ne lettek volna büntethetők. Kétségtelen ugyanakkor, hogy emberkereskedelem miatt igen kevés ügyben jártak el a bíróságok, amit jól mutat, hogy közzétett eseti döntést csupán kettőt találunk², sőt a 2020. július 1. napjától fokozott jelentőséget kapó Bírósági Határozatok Gyűjteményében is mindössze kilenc találatot ad a keresés (és ezek közül is csupán egy a kúriai határozat). Ennek jelentős része volt abban, hogy az USA Külügyminisztériuma 2018-ban is ún. megfigyelési listán tartotta Magyarországot, hivatkozással arra, hogy „a magyar kormány nem teljesíti maradéktalanul az emberkereskedelem felszámolására vonatkozó minimumkövetelményeket, bár jelentős erőfeszítéseket tesz ennek érdekében”³.

A jelentésből nem tűnik ki, hogy annak készítője vizsgálta-e, és ha igen, miként értékelte az általa emberkereskedelemnek tekintett cselekmények más bűncselekményként – jellemzően kerítésként – való üldözését. Ugyanakkor az is tény, hogy az emberkereskedelem törvényi tényállása az eltelt több mint 20 évben több-

ször is átszabásra került, amit a joggyakorlat nem feltétlenül kellő gyorsasággal követett; így feltételezhetően elsikkadt az, hogy a 2013. július 1. napján hatályba lépett Btk. számos új elkövetési magatartást is az emberkereskedelem tényállásába vont; és ezek már nem igényelték „kereskedelmi tranzakció” meglétét.

Ezt ismerte fel a Legfőbb Ügyészség, és az ügyészség által kezdeményezett felülvizsgálati eljárásokban a Kúria, amikor az emberkereskedelem értelmezése kapcsán két nagy jelentőségű határozatot hozott.⁴ Ezekben az ügyekben a Kúria kerítés büntette, illetve kényszermunka büntette miatt bűnösséget megállapító jogerős ítéleteket helyezett hatályon kívül, és – azzal az iránymutatással, hogy a vád tárgyává tett cselekmény minősítése helyesen emberkereskedelem büntette – a törvényszéket utasította új eljárás lefolytatására.

Mindez kellő aktualitást ad a joggyakorlat-elemzés tárgykörének; ennek ellenére sem számíthatunk azonban arra, hogy a stabil jogi háttéren alapuló, letisztult jogalkalmazást vizsgálhatunk. E sorok írásával egy időben már közigazgatási egyeztetés alatt áll az a törvénytervezet, ami az emberkereskedelem tényállását teljes egészében újraszabályozza, és az alapeset elkövetési magatartásába építi a kizsákmányolási célú emberkereskedelem releváns jellemzőit, egyszerűsíti és átláthatóbbá teszi az emberkereskedelem minősítő körülményeit, illetve kriminalizálja az emberkereskedelem munkájának és más hasonló tevékenységének használatát.

I. A joggyakorlat-elemző csoport összetétele

A Kúria a joggyakorlat-elemző csoport vezetőjévé dr. Somogyi Gábor kúriai bírót, tagjaként dr. Molnár Gábor Miklós kúriai tanácselnököt, valamint dr. Krecsik Eldoróda, dr. Gimesi Ágnes és dr. Bartók Levente kúriai bírókat jelölte ki. A csoport vezetője a vizsgálat teljessége és a megfelelő működés érdekében úgy tett javaslatot a külső tagok meghívására, hogy közöttük valamennyi, az emberkereskedelem elbírálásában részt vevő bírósági szint képviselve legyen. Rajtuk kívül javasolta az emberkereskedelem kriminológiai, szociológiai jellemzőit vizsgáló szakember felkérését is a csoport munkájában való részvételre.

Ennek megfelelően a Kúria Elnöke a joggyakorlat-elemző csoport munkájába bevonta dr. Elek Balázst, a Debreceni Ítéltőtábla büntető kollégium-vezetőjét, dr.

¹ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Emberkereskedelem>

² BH 2004.207. és BH 2017.286.

³ Jelentés az emberkereskedelemről – 2018, USA Külügyminisztériuma <https://hu.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/232/jelent%C3%A9s-az-emberkereskedelemr%C5%91-2018hu.pdf>

⁴ Bfv.II.1474/2018/9. és Bfv.II.600/2019/13.

Szabó Juditot, a Fővárosi Törvényszék mb. büntetőkollegium-vezetőjét, dr. Somogyi Zoltánt, Győri Törvényszék büntető kollégium-vezetőjét, dr. Székely Gabriella fővárosi törvényszéki tanácselnököt, dr. Ignác György fővárosi törvényszéki bírót és dr. Windt Szendrát, az Országos Kriminológiai Intézet tudományos főmunkatársát.

II. A vizsgálat tárgya

A vizsgálat tárgya és ügyköre a bevezetőben írtakból okszerűen adódik. A joggyakorlat-elemzés a Kúria alkotmányos alapfeladata ellátásának, az egységes joggyakorlat biztosításának egyik eszköze; ezért nem indokolt az időben túl messze visszanyúló, az 1978. évi IV. törvényen alapuló joggyakorlat vizsgálata. Szükséges azonban 2015. évtől kezdődően az összes, témába vágó ügy vizsgálata; mivel feltehetően viszonylag kis számú ilyen ügyről van szó, így a kellő mennyiségű adat megszerzése csak az ezen időtartam alatt keletkezett összes emberkereskedelemmel kapcsolatos ügy vizsgálata alapján kivitelezhető.

Ezért elsőként szükséges valamennyi olyan ügy azonosítása, amely 2015. január 1. napját követően emberkereskedelem büntette miatt indult, avagy más bűncselekmény miatt indult, de áttételre került az eltérő – emberkereskedelem büntetteként való – minősítés lehetőségére tekintettel, illetve amelyben a bíróság a terhelt büntetőjogi felelősségét emberkereskedelem büntettében állapította meg; vagy más bűncselekményben állapította meg, de a végindítvány emberkereskedelem büntette volt.

Ugyancsak szükséges látszik – legalábbis reprezentatív alapon – ugyanebből az időszakból olyan ügyek vizsgálata is, melyekben a bíróság kerítés vagy kény-

szermunka büntette miatt állapított meg bűnösséget (vagy hozott felmentő ítéletet), és az emberkereskedelem büntettekénti minősítés nem merült fel.

Mindennek tükrében fel szeretnénk tární, mi volt az oka az emberkereskedelem büntettével kapcsolatos ítélkezési gyakorlat korábbi zavarainak, hogyan alakult – folyamatában is – az elmúlt évek joggyakorlata. Mondhatjuk-e, hogy számos emberkereskedelmi cselekmény miatt más jogcímen került büntetés kiszabásra, kellően ismerték-e fel a bíróságok a speciális, emberkereskedelem büntettekénti minősítést megalapozó tényállási elemeket, változott-e az erre vonatkozó gyakorlat a vizsgált időszak alatt, a különösen a Kúria fent jelzett határozatait követően. Utóbbi körben különös jelentősége van az áttételre vonatkozó gyakorlat feltárásának, az ügyek „utánkövetésének” is. Értékes következtetések levonására adhat alkalmat a kiszabott büntetések vizsgálata, annak megállapítása, hogy érvényesül-e a súlyosabb büntetések kiszabásának elvárása a más bűncselekmények szerinti minősítéshez képest.

A már korábban említett, folyamatban lévő jogalkotásra tekintettel vizsgálnunk kell azt is, hogy az a gyakorlat alakulására miként hat ki. Bár a vizsgálat várható tartama alatt legfeljebb arról kaphatunk képet, hogy a törvényváltozás ügyek áttételéhez vezet-e, a joggyakorlat elemzésével a várható hatások is körvonalazhatók.

A kriminológus szakember bevonásával képet szeretnénk alkotni az emberkereskedelmi magatartások azon általános jellemzőiről is, aminek a jogalkotás során jelentősége van, és amit a jogalkalmazásnak is ismernie kell. Ugyanezen okból rövid nemzetközi kitekintést is teszünk a témában, minden esetben szigorúan szem előtt tartva azonban azt, hogy a joggyakorlat-elemző csoport célja és feladata a nevéből adódik, így mindezek vizsgálata csak a joggyakorlat-elemzés következtetéseihez szűkebb alapokra való helyezését szolgálhatja.